

Міжнародний досвід законодавчого забезпечення запобігання та протидії корупції і ефективність його впровадження в Україні

Проблема корупції в світі залишається однією з найголовніших, оскільки вона становить суттєву небезпеку для економіки та національної безпеки будь-якої країни в цілому. За даними експертів Європейського бюро боротьби з шахрайством (OLAF) країни ЄС щороку втрачають від корупції 323 млрд євро, що становить третину бюджету країн європейської зони до 2020 р.

Питання боротьби з корупцією на сучасному етапі розвитку розглядаються як загальнодержавні та пріоритетні. Визначення пріоритетів державної антикорупційної політики, імплементація базових антикорупційних актів є підґрунтям для успішної розбудови країни й становлення правової держави. [1, с. 71].

Системний аналіз джерел інформації, що показують стан запобігання корупції за кордоном, свідчить про наявність достатньо ефективних вироблених механізмів, які зменшують корупційні ризики до рівня, на якому вони не становлять серйозної загрози для національної безпеки держави. У сучасних демократичних суспільствах вже започатковано й ефективно функціонує певна система заходів боротьби з корупцією у секторі безпеки, яка побудована на невідворотності відповідальності за вчинення будь-яких корупційних злочинів незважаючи на час і персоналії.

Особливу увагу привертає до себе досвід зарубіжних країн, які, реалізувавши антикорупційні програми, досягли необхідних позитивних результатів і заклали підвалини сталого суспільно-політичного розвитку, зокрема в контексті забезпечення національної безпеки.

В Ізраїлі, як і в Нідерландах, у запобіганні корупції важливу роль відіграють засоби масової інформації. Крахом політичної кар'єри будь-якого чиновника буде обвинувачення в корупції, опубліковане в авторитетному виданні (газеті, журналі). Чиновники в Ізраїлі мають істотні соціальні пільги, а покаранням, за умови виявлення фактів корупції, може бути позбавлення їх.

У Німеччині протидія корупції спрямована на руйнування матеріальної та фінансової бази злочинних угруповань. У цій країні укладено реєстр корумпованих фірм, яких позбавляють можливості отримати будь-які державні замовлення, вони знаходяться під наглядом правоохоронців. Значний досвід з протидії корупції накопичений у США. З 1990 року в США діють обов'язкові для всіх чиновників виконавчої влади загальні принципи етичної поведінки членів уряду та державних службовців: «Державну службу варто розглядати як таку сферу діяльності, яка виключає будь-які особисті чи інші фінансові інтереси, що перешкоджають сумлінному виконанню обов'язку». Службовцям категорично заборонено в будь-якій формі заохочувати чи приймати подарунки від будь-яких осіб чи групи осіб, для яких потрібно здійснити офіційні дії, або мають з ними будь-які спільні справи чи здійснюють діяльність, що регулюється органом, у якому працюють ці службовці. Не дозволено також прийняття подарунків і від осіб, інтереси яких залежать від виконання чи невиконання цими службовцями своїх посадових обов'язків. Обов'язок службовця – доповідати у відповідні інстанції про всі виявлені випадки корупції.

Через ряд міжнародних скандалів, пов'язаних з діяльністю офшорних зон, у Великобританії 27 квітня 2017 р. прийнято Закон «Про кримінальні фінанси», відповідно до положень якого правоохоронним органам дозволено конфіскувати об'єкти нерухомості, вартість яких перевищує 50 тис. фунтів стерлінгів, якщо власник не доведе законності джерела походження коштів, використаних для купівлі відповідного нерухомого майна. Також цим Законом урегульовано суспільні відносини у сфері кримінальної відповідальності юридичних осіб, зареєстрованих у Великобританії, за несплату загальнообов'язкових податків у інших країнах.

Здійснений аналіз показує, що переважна більшість державних антикорупційних програм розвинутих країн у секторі безпеки ґрунтуються на загальноприйнятих міжнародно-правових документах, які визначають основні підходи щодо боротьби з корупцією. У ЄС контроль за реалізацією правових актів у сфері запобігання корупції покладено на спеціальний загальноєвропейський орган – GRECO (The Group of States against Corruption – «Група держав проти корупції») – орган Ради Європи з антикорупційного моніторингу [2].

Вивчення міжнародних правових актів з питань антикорупційної боротьби та передових світових практик дає змогу виокремити найважливіший комплекс принципів запобігання корупції, який цілком може бути застосований в Україні: 1) високий патріотизм та професіоналізм керівників усіх ланок, які виявляються, зокрема, в їхній діяльності виключно в інтересах суспільства, а не окремих олігархічних кланів і в умовах максимально допустимої відкритості; 2) прозорість і підзвітність структур органів державної влади суспільству через вільний доступ громадських організацій до процесу прийняття і виконання управлінських рішень; 3) реальне забезпечення прав і захисту приватної власності (яка отримана легальним шляхом) як запорука від рейдерських захоплень, незаконних платежів, хабарів тощо; 4) невідворотність відповідальності за вчинення корупційних дій, незважаючи на час, що минув та персоналії; 5) посилений контроль держави і суспільства за діяльністю осіб, що працюють у державному секторі, одним з механізмів якого є публічне оприлюднення декларацій про майно, доходи, витрати й зобов'язання фінансового характеру державними службовцями, народними депутатами України та іншими суб'єктами владних повноважень; 6) необхідність захисту свідків у кримінальних і цивільних провадженнях проти корупціонерів [2].

Сьогодні світова співдружність розглядає корупцію як одну із найбільших загроз суспільного життя.

Міжнародна співпраця в запобіганні корупції здійснюється на двох рівнях: на рівні світових організацій та на рівні держав-учасниць. Також значна увага приділяється правотворчій діяльності, що передбачає, по-перше, розробку міжнародних актів, які повинні стати основою для національного законодавства щодо запобігання корупції; по-друге, удосконалення національного законодавства держав-учасниць. Сучасна закордонна практика запобігання корупції свідчить, що в багатьох європейських країнах законодавець поступово стає на шлях відмови від суто репресивних методів запобігання цьому явищу. Однією з основних ідей у міжнародній діяльності запобігання корупції є розробка ефективного механізму унеможливлення корупційних діянь. Законодавець усе частіше зосереджується на питанні співвідношення адміністративно-правових і кримінально-правових засобів запобігання корупційним проявам. При розробленні та удосконаленні українського антикорупційного законодавства, безперечно, слід урахувувати вимоги міжнародних правових актів, передусім ратифікованих Україною.

Серед найбільш важливих документів можна виокремити останню Конвенцію ООН проти корупції [3], де державам-учасницям рекомендовано: заохочувати непідкупність, чесність і відповідальність своїх публічних посадових осіб відповідно до основних принципів своєї правової системи; застосовувати в межах своїх інституціональних і правових систем кодекси чи стандарти поведінки посадових осіб для правильного, сумлінного й належного виконання публічних функцій; розглядати, відповідно до основних принципів свого внутрішнього законодавства, можливість встановлення заходів і систем, що сприяють тому, щоб публічні посадові особи повідомляли відповідним органам про корупційні діяння, про які їм стало відомо під час виконання ними своїх функцій; у належних випадках і відповідно до основних принципів свого внутрішнього законодавства, встановлювати міри і системи, що зобов'язують публічних посадових осіб представляти відповідним органам декларації, серед іншого, про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи і про істотні дарунки чи вигоди, у зв'язку з якими виникає колізія інтересів відносно їхніх функцій у ролі публічних посадових осіб [4].

Аналіз досвіду запобігання корупції у різних країнах світу свідчить про використання ними різних методів і засобів. Попри це, усі вони дають позитивний ефект, який полягає в зменшенні (мінімізації)

рівня корупції. Не варто сподіватися, що цілковите копіювання будь-якого досвіду стане панацеєю для України.

Нашій державі необхідно розробляти власний механізм запобігання, що відповідатиме національним особливостям і традиціям. Дієва антикорупційна стратегія має бути логічно вибудованою цілісною системою, яка складається із взаємозалежних елементів, серед яких: ефективне антикорупційне законодавство; автономний (незалежний) спеціальний державний орган боротьби з корупцією; сталий економічний розвиток країни; нетерпимість до корупції з боку населення держави, залучення його до участі в реалізації державної антикорупційної політики. За висновками експертів, в Україні найвищий рівень корупції спостерігається у сферах діяльності, пов'язаних з державними закупівлями, ліцензуванням, квотуванням, бюджетними трансфертами тощо [5]. У зв'язку із цим особливої актуальності набувають питання постійного антикорупційного моніторингу найуразливіших у цьому плані ділянок сектору безпеки, а також запровадження якісно нової системи відбору та розстановки кадрів.

Досвід розвинених країн засвідчує, що антикорупційне законодавство має передбачати найсуворіші покарання за корупційні злочини – максимально великі штрафи й терміни ув'язнення, заборону професійної діяльності, позбавлення пенсії та соціальних пільг тощо. Причому відповідальність за вчинення корупційних діянь є невідворотною та не має строку давності. Конфіскація коштів і майна, набутих злочинним шляхом, відбувається незалежно від їхнього кінцевого власника. Максимально широке оприлюднення, прозорість і комп'ютеризація окремих процесів прийняття управлінських рішень у секторі безпеки (передусім щодо бюджетного планування, державних закупівель, аудиту, добору, атестації та призначення керівних кадрів) дасть змогу вивести їх із зони корупційних ризиків, а також позитивно позначиться на загальному іміджі державних органів. Професійне навчання фахівців (військовослужбовців і службовців) органів державної влади слід сприймати як обов'язкову передумову поширення в державних структурах ідеології патріотизму, морально-етичної поведінки, несприйняття корупції.

Слід відмітити, що українське антикорупційне законодавство щороку удосконалюється, так після прийняття Закону України «Про запобігання корупції» внесено ряд змін до чинних нормативно-правових актів, зокрема це стосується збільшення кількості негативних наслідків з якими стикається особа, яку було визнано винною у вчиненні корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, однак враховуючи рівень корупції, Україні беззаперечно слід використовувати і позитивний досвід Ізраїлю щодо позбавлення будь-яких соціальних пільг, переваг в подальшому чиновників, які притягувались до відповідальності за корупційні правопорушення або правопорушення, пов'язані з корупцією.

Черговим рішучим кроком для України у боротьбі з корупцією повинно стати створення Антикорупційного суду та забезпечення його незалежності від будь-якого впливу, окрім того в рамках проведення судової реформи підвищиться прозорість відбору суддів, завдяки участі громадськості в кваліфікаційному оцінюванні суддів.

Вивчення і аналіз практики та методів протидії корупції в розвинених країнах світу, дозволяє оцінити ефективність тих чи інших методів, а також визначити можливість їх застосування в Україні. Наша держава обрала шлях міжнародного співробітництва в цій сфері, що забезпечує імплементацію розроблених світовою спільнотою норм щодо корупції в національне законодавство.